

Независимостта на България от Османската империя е провъзгласена с Манифест на 22 септември 1908 г. в църквата "Св. Четиридесет мъченици" в старопрестолния град Търново, от българския владетел княз Фердинанд Сакскобурготски.

Избраното място за прочитане на царския манифест било символично. В Търново било обявено възстановяването на българската независимост от Византийската империя от Асеневци на 26 октомври 1185 година, в църквата "Свети Четиридесет мъченици". Търново известен през средновековието още, като Търновград или Царевград Търнов бил до османското завладяване на българските земи столицата на Втората българска държава.

С обявяването на Независимостта се подчертавала приемствеността със средновековната българска държава. Тогавашното Княжество България било обявено за царство, а княз Фердинанд приел титлата „цар на българите“.

Датата 22 септември е обявена за официален празник в Република България с решение на Народното събрание от 10 септември 1998 г.

Обявяването на Независимостта на България станало възможно едва 30 години след освободителната за България Руско-турска война от 1877-1878 г. Край на войната сложил подписаният на 3 март 1878 г. Санстефански мирен договор. Договорът създавал автономно, трибутарно княжество България с християнско правителство и правото да има войска. Начело на държавата трябвало да застане княз, който да бъде свободно избран от народа, утвърден от Високата порта и одобрен от Великите сили.

Берлинският договор също определил Княжество България като васално на Османската империя, а Южна България, под името Източна Румелия, получила административна автономия, но останала под политическата и военната власт на султана. Това спъвало стопанското развитие на страната и ограничавало възможностите ѝ в международните отношения.

Мирните споразумения задължавали българското княжество да се съобразява с режима на капитулациите, наложени от Великите сили на Османската империя, който налагал преференциален внос на европейските промишлени стоки и обричал развитието на българското вътрешно производство.

Затова след постигането на Съединението на Източна Румелия с Княжество България, усилията на българския политически елит се насочили към обявяване на независимост.

След Съединението през 1885 г. България се развива с темпове, удивили тогавашна Европа. Възходът на младата държава е всеотъстен – и в областта на икономиката, и на образованието, и на културата, и на военното дело. Затова от година на година става все по-неприемлив и нетърпим нейният международен статут на княжество, васално на Османската империя.

При това тази зависимост далеч не се изчерпва само със скромния годишен данък от 1 млн лева. Като васално княжество, България няма право да сключва международни договори от военнополитическо естество. Върху българската територия се разпростират всички клаузи на т.нар. "режим на капитулациите" – система от

икономически и съдебни привилегии за западните държави и техните поданици, занимаващи се с бизнес в Османската империя. А това води до сериозни финансови загуби от ниски мита, такси и други видове пропуснати за хазната ни ползи.

Ето защо от началото на миналия век обявяването на България за суверенна държава става основна външнополитическа цел на управляващия елит.

Благоприятният момент за провъзгласяването на не зависимостта на България от Османската империя настъпва през 1908 г.

Съгласно решенията на Берлинския конгрес, тогава изтича 30-годишният срок на окупацията на Босна и Херцеговина от страна на Австро-Унгария. Виена естествено няма никакво намерение да връща областта на Турция. И българското правителство започва да сондира с австро-унгарското възможността да обяви независимостта на България. Което, като формално нарушение на Берлинския договор, да даде пък правото на Виена да обяви анексията на Босна и Херцеговина.

По това време, на 11 юли същата година в Истанбул е извършен младотурският превратна Комитете за единство и прогрес ръководен от Ахмед Ниязи бей и Енвер бей. младотурците искат от султан Абдул хамид Втори възстановяването на османската Конституция от 1876 година, ограничванена намесата на Великите сили в делата на империята и запзване на целостта на Османската империя смалвяща се драстично от втората половина на 19 век.

Временната дестабилизацията на Османската империя още повече улеснява българските планове. А правителството на Александър Малинов не пропуска случая да се възползва от ситуацията на нестабилност по жп- линията Одрин- Белово предизвикана от стачка след преврата на малдотурците в Истанбул и да завземе с войска тази част от Източните железници, формално собственост на Османската империя , която минава през българска територия и да национализира българският им участък.

Получил конфиденциалното съгласие на австро-унгарския император Франц-Йосиф, на 21 септември 1908 г. княз Фердинанд се завръща с яхтата си "Хан Крум"от Виена в

България. И направо от Никополското пристанище на Дунав, където бил посрешнат от българският министър председател Александър Малинов и от други министри на кабинета се отправил с тях към Търново, където трябвало да бъде провъзгласена Независимостта на България. Княжеският влак, в който пътували държавниците, направил почивка по маршрута си на гара Две Могили. Там Александър Малинов написва текста на Манифеста и под него подписите си поставили българският княз и министрите от кабинета.

Независимостта на България била обявена тържествено на 22 септември 1908 в църквата "Св. Четиридесет мъченици" в Търново със специален манифест, а княз Фердинанд I приема титлата цар на българите.

ПЪЛНИЯТ ТЕКСТ НА МАНИФЕСТА НА БЪЛГАРСКИЯТ ВЛАДЕТЕЛ ФЕРДИНАНД САКСКОБУРГГОТСКИ КЪМ БЪЛГАРСКИЯТ НАРОД:

"По волята на незабвения Цар Освободител, великият братски Руски народ,

подпомогнат от добрите ни съседи, поданици на Негово Величество Румънския Крал и от юначните Българи, на 19 февруарий 1878 година сломи робските вериги, що през векове оковаха България, някога тъй велика и тъй славна. От тогава и до днес, цели тридесет години, Българският Народ, непоколебимо верен към паметта на народните дейци за своята свобода и въодушевяван от техните завети, неуморно работи за уреждането на хубавата си земя и създаде от нея под Мое ръководство и онова на о' Бозе почившия Княз Александър държава, достойна да бъде равноправен член в семейството на цивилизованите народи.

Винаги миролюбив, Моят Народ днес копнее за своя културен и икономически напредък; в това направление нищо не бива да спъва България; нищо не треба да пречи за преуспяването ?. Такова е желанието на Народа Ми, такава е неговата воля - да бъде според както той иска.

Българският народ и Държавният му глава не могат освен еднакво да мислят и едно да желаят. Фактически независима, държавата Ми се спъва в своя нормален и спокоен развой от едни узи, с формалното разкъсване на които ще се отстрани и настаналото охлаждение между България и Турция.

Аз и Народът Ми искрено се радваме на политическото възраждане на Турция. Тя и България - свободни и напълно независими една от друга, ще имат всички условия да създадат и уякчат приятелските си връзки и да се предадат на мирно вътрешно развитие.

Въодушевен от това свето дело и за да отговоря на държавните нужди и народното желание, с благословието на Всевишния, прогласявам съединената на 6 септемврий 1885 година България за независимо Българско Царство и заедно с народа си дълбоко вярвам, че този Ми акт ще намери одобрението на Великите Сили и съчувствието на целия просветен свят.

Да живее свободна и независима България!

Да живее Българският Народ!

Издаден в древната столица Велико Търново на 22 септември 1908 год., двадесет и втората година от Моето царуване [Фердинанд] Министър Председател и Министър на Обществените Сгради, Пътищата и Съобщенията: [Ал. Малинов] Министър на Външните Работи и на Изповеданията: [Ст. Паприков] Министър на Вътрешните Работи: [М. Такев] Министър на Народното Просвещение: [Н. Мушанов] Министър на Финансите: [Ив. Салабашев] Министър на Правосъдието: [Т. Кръстев] Министър на Войната: [генерал Д. Николаев] Министър на Търговията и Земледелието: [А. Ляпчев] "

След прочитането на манифеста пред историческата църква в Търново "Свети 40 мъченици" министър-председателят Александър Малинов го прочел повторно на хълма Царевец пред събралото се хилядно множество.

На 23 септември 1908г. Австро-Унгария анексирала Босна и Херцеговина. На заплахите с война от страна на Османската империя, България отговорила с военна мобилизация и същевременно декларирала готовност за мирно уреждане.

Тъй като Берлинският договор бил двойно нарушен (от София и от Виена), а Великите сили не били готови за мащабна война, усилията се насочили към дипломатическо признаване на българската независимост.

Признаването на Независимостта на България

Русия не желае военен конфликт на Балканите и се заема да посредничи в преговорите между България и Османската империя.

С помощта на Русия било постигнато споразумение по възникналите тежки финансови проблеми породени от желанието Истанбул да накара България да плати за своята независимост на бившият си сюзерен колосална сума обезщетение. Започват тежки преговори.

Подписани били Руско-турски протокол (1909), Българо-турски протокол (1909) и Руско-български протокол (1909).

-Руско-турският протокол от 3 март 1909 е предварително споразумение за уреждане на финансовите и политическите отношения между Русия, Османската империя и България след провъзгласяването на българската независимост.

Подписан е от външните министри на двете страни – Александър Изволски и Рифат паша, на 3 март в Петербург. С протокола руската страна склонява османската да признае новия правен статут на България, като обещава да отпише част (около 15 %) от контрибуциите, които Високата порта дължи съгласно Цариградския договор от 1879 година. Отстъпката от 125 милиона франка включва компенсация за румелийския дълг (40 милиона), за собствеността и правото на експлоатация на Източните железници в Южна България (40 милиона), за жп линията Белово – Вакарел (2 милиона) и за останалото имущество в България, за което турската държава претендира (43 милиона франка).

Договореностите в протокола са утвърдени с българо-турски и българо-руски протокол, подписани месец по-късно.

-Българо-руският протокол, подписан на 6 април 1909 година, урежда финансовите задължения на България, които произтичат от анулирането на васалния ? статут спрямо Османската империя.

Опирайки се на правата си по Берлинския договор, след обявяването на българската независимост на 22 септември 1908 империята предявява претенции за данъка, който България ? дължи като трибутарно княжество за последните 30 години.

Високата портаиска София да поеме също така част от османския държавен дълг. Великият везирКямил паша настоява да получи и невнесения данък от Източна Румелия (дотогава формално османска провинция, въпреки Съединението ? с Княжеството през 1885), както и компенсации за национализираните железници. Френските и английските банки, които държат основна част от османския и българския държавен дълг, се опитват да използват дипломатическата криза, за да наложат на България пълен финансов контрол, но срещат решителен отпор от правителството на Александър Малинов. В циркуляр до Великите сили през декември 1908 то изразява готовност да плати само за железниците и румелийския данък – пет пъти по-малко от исканите 429 милиона лева.

В отговор Париж и Лондон предлагат варианти за заеми, вариращи между 100 и 160 милиона лева. Офертите са обвързани с увеличаване на държавните приходи, заложен при предишните български заеми, и назначаване на френски пълномощен министър, който ще ги управлява в София.

Българското правителство ги отхвърля и демонстрира готовност за война с Турция, като мобилизира 8-ма Тунджанска дивизия.

До компромис се стига след намесата на руския външен министър Александър Изволски. В началото на март 1909 той постига споразумение с османците, с което опрощава част от задълженията им към Русия, а в замяна Високата порта оттегля почти всичките си претенции към София.

Малко по-късно в Петербург пристига българска делегация начело с министъра на външните работи Стефан Паприков и министъра на финансите Иван Салабашев, които трябва да договорят компенсациите за Русия.

Двамата изчакват развоя на паралелните преговори на колегата им Андрей Ляпчев в Цариград преди да сключат сделката. Българо-руският протокол е подписан от Салабашев и Изволски едновременно с българо-турския, договорен от Ляпчев. Със споразумението в Петербург България поема дълг към Русия в размер от 82 милиона лева, платими за 75 години при лихва от 4,75 %, без да се обвързва с гаранции и да отстъпва контролни права. Русия приема за основа 125-те млн., която сума изплаща пряко на Високата порта, като я приспада от турския дълг по контрибуциите от войната 1877-1878г., дължими на Русия, и които не са изплащани от 1878 г.

Ден по-късно (на 7 април) Русия признава независимостта на България.

-Българо-турският протокол от 6 април 1909 година е споразумение, с което Османската империя признава независимостта на България срещу материални компенсации и гаранции за правата на мюсюлманите на българска територия.

Отхвърлянето на трибутарния статут от България на 22 септември 1908 предизвиква остра реакция на османските власти. Срещу отказа на султана от формалния контрол върху външната политика на София и южната част на страната (третирана съгласно Топханенския акт като османска провинция) те настояват за парични компенсации и корекции на границата в района на Одрин и поречието на Арда до Харманли.

В отговор на военните демонстрации от османска страна правителството на Александър Малинов е принудено да свика частична мобилизация на два пъти в рамките на три месеца (октомври 1908 – януари 1909).

На предложението му да даде обезщетение от 10 милиона е отвърнато с искания за 572 милиона лева. През ноември 1908 българският пратеник в Цариград Андрей Ляпчев предлага максимума, на който София е готова – 82 милиона лева.

Развързката в дипломатическата криза настъпва през януари 1909, когато руският външен министър Александър Изволски предлага общоприемлива формула за уреждане на материалните последици от акта на 22 септември.

Съгласно с неговото предложение в началото на март е постигнато предварително споразумение, с което Русия отписва част от контрибуциите, които Османската империя дължи след войната от 1877-1878 година, а в замяна на това османската страна се съгласява да се откаже от финансовите си претенции към България и да признае независимостта. След като българското правителство се съгласява да поеме дълг към Русия в размер на 82 милиона, на София и Цариград остава да уредят помежду си само въпросите, свързани с имуществото на османската държава и мюсюлманската общност на българска територия.

Българо-турското споразумение е подписано в Цариград от Ляпчев и Рифат паша с посредничеството на съглашенските посланици. С подписа на турския външен министър са анулирани членовете на Берлинския договор, учредяващи Източна Румелия като турска провинция и натоварващи България с ежегоден трибут и пропорционален дял от османския държавен дълг.

Под натиска на Австро-Унгария и Германия в протокола е включен член, осигуряващ обезщетение за вложителите в Компанията на Източните железници, които отстъпват активите си в Южна България. Компенсациите са договорени през юни от Ляпчев в директни преговори с ръководството на компанията.

Протоколът задължава българското правителство да заплати на Османската империя за правата върху телеграфа, пощите, фаровете и санитарната служба на своя територия. България поема и задължението да гарантира свободно изповядване на вярата и равенство на мюсюлманите с останалите си граждани, договорена е и организацията на мюсюлманските общини и съставяне на комисия за вакъфските имоти.

Други условия, за които Ляпчев преговаря: защита на българите в империята, утвърждаване на Екзархията, прокаране на железница от Македония (Куманово) до българската граница, митнически съюз, остават извън споразумението.

Българо-турският протокол слага край на опасността от война между двете държави и на Балканската криза, предизвикана от обявяването на българската независимост и от австро-унгарската анексия на Босна и Херцеговина. Броени дни след сключването му независимостта на България е призната от всички Велики сили

България станала царство и пълноправен участник в международните отношения. Създадени били предпоставки за освобождаване на последните останали под османска власт български земи в Тракия и Македония.

Освен политически, страната ни получава и икономически изгоди, тъй като дотогава митническият режим се е определял не от българската държава, а от европейските сили. Повдига се и статутът на българските дипломатически мисии – от дипломатически агенции те прерастват в легации. Независима България променя Конституцията си през 1911 г. и вече има право да сключва съюзи, включително политически, военни и търговски.

За отбелязване на историческата дата 22 септември 1908 година било учредено възпоменателно отличие-кръст "За независимостта на България 1908г." през първата половина на 1909 с рескрипт на XIV Народно събрание.

Отличието, имало формата на на румънски (двоен) кръст с дължина на рамената 40 мм и е изработен от бронз. Имало вариант за мъже - с правоъгълна лента и за жени - с панделка.

Възпоменателният кръст, посветен на Независимостта на България получило цялото царско семейство.

С него били наградени множество поборници от въстанията, както и офицери и подофицери.

Жените, които получават медала са предимно съпругите на видни военни и държавни дейци, както и някои придворни дами.

Броят на наградените с отличието бил 11490 души.